

Čínský vzdělávací systém

Jan Sedlák

1 Úvod

Pro svou seminární práci jsem záměrně zvolil zemi, která se stylem výuky stále více vzdaluje od evropských standardů. V našich končinách jsou stále silnější tendence liberalizace školství zatímco v Čínské Lidové Republice (dále jen ČLR) je výuka velmi militantní, důležité jsou výsledky, poslušnost a morálka. Avšak hodnoty, které jsou oceňovány například v zemích západní Evropy jako kreativita nebo sociální dovednosti jsou zde značně opomíjeny. Doufám, že tato seminární práce přinejmenším stručně zreflektuje poměry a vývoj edukace (středoškolské) v ČLR. Práce nejdříve stručně shrne historický vývoj školství (Dle mého názoru je to nutná podmínka pro pochopení současné situace v ČLR.) a dále se zaměří na středoškolské vzdělávání. Mějme na paměti, že ČLR je velmi rozlehlá země. Proto různé regiony mají svá specifika a ačkoli je čínské školství značně centralizované, zůstávají velké rozdíly především mezi zaostalým venkovem a vyspělými městy.

2 Historie

2.1 Konfucius

Konfucius (5. století př.n.l.) byl čínský filosof a politik. Dnes je také považován za zakladatele pedagogiky v Číně. Konfucianství, filosofický směr odvozený od jeho učení se zabývá morálkou a klade důraz na úlohu vzdělání. Tyto myšlenky jsou v ČLR stále živé a promítají se jak do způsobu výuky, tak do přístupu obyvatel ke vzdělání.¹

V době Konfucia nebylo vzdělání soustředěno na samostatné myšlení, nýbrž na memorování dlouhých textů. Podobné prvky často zůstávají stále aktuální i po dvou a půl tisíce let.

2.2 Devatenácté století

Vládní struktury slábnoucí Říše Čching byly zastaralé (to se týkalo i vzdělání) a zemí se šířila korupce. Říše prohrála opiové války, válku s Japonskem a také

¹<https://en.wikipedia.org/wiki/Confucius>

ji sužovala řada povstání. Právě v této těžké době se Čína rozhodla reformovat dlouho zanedbávané školství. V mnohém se inspirovala od západní civilizace. Dokonce začala vysílat studenty do USA, což je dodnes velmi běžnou záležitostí. Docházelo k rozvoji středních i vysokých škol, které byly často řízeny americkými školami či přímo kongresem, které tak činily například skrze nadaci China Foundation, jež byla dotována z amerického podílu válečných reparací za boxerské povstání.²

2.3 Dvacáté století

2.3.1 Do druhé světové války

Nové století nepřineslo žádné velké změny. Politická situace byla stále velmi neklidná a země strádala i po ekonomické stránce. Venkov byl po sociální stránce zanedbaný a gramotnost dosahovala sotva 20%. Pro porovnání, v té době byla gramotnost v Československu nad 97%. Velké změny, především politické, přišly až po druhé světové válce.

2.3.2 Revoluce roku 1949

Po vzniku ČLR se situace začala postupně měnit. Komunistické vítězství roku 1949 s sebou přineslo řadu reforem. Hlavním cílem tohoto procesu bylo vytvoření nové elity vedené "správným ideologickým směrem" schopné nahradit minulou generaci intelektuálů, kteří byli značně ovlivněni západní kapitalistickou společností z období konce devatenáctého století. (Například studenti, kteří se vrátili z amerických univerzit.) Maova politika proto mířila na co nejširší masy obyvatel, díky čemuž se značně zlepšil stav školství v chudších oblastech. V rámci převýchovy obyvatelstva se stali terčem pranýřování dříve vážení profesori vysokých škol a další akademicky vzdělaní lidé. Výsledkem bylo rušení škol s humanitním vzděláváním a postupné napodobování sovětského systému školství. Zakládány byly naopak polytechnické univerzity a jiné technicky zaměřené instituce.³

Sovětský model vedl k centralizaci školství. Došlo ke sjednocení materiálů i učebních plánů. V roce 1952 bylo zřízeno ministerstvo pro vyšší vzdělání. Anglický jazyk na školách nahradila ruština a v oblasti genetiky se prosazovaly myšlenky T. Lysenka.

Po několikaleté ideové převýchově se Mao domníval, že v řadách intelektuálů již převládají rudé myšlenky. Rozhodl se tedy vyzvat intelektuály, aby ohodnotili přínos politiky Komunistické strany Číny. Vzdělané vrstvy obyvatelstva se zprvu obávaly vystoupit proti komunistické straně, nakonec se však řada intelektuálů ke kritice odhodlala. Výsledná vlna kritiky vůči komunistickému režimu byla tak silná, že od Maa musel přijít odvetný krok. V polovině roku

²FAIRBANK, J. K.: Dějiny Číny. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 442-444.

³FAIRBANK, J. K.: Dějiny Číny. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 594-603.

1957 přišla rozsáhlá kampaň proti "pravičákům", která měla za cíl zbavit se neposlušných intelektuálů. Označení "nepřítel lidu" si odneslo 300 000 - 700 000 odborníků z různých odvětví. ČLR tak přišla o velké množství lidí, kteří byli kvalifikováni pro řízení státu. Na místa odborníků nastoupili nevzdělaní rolníci a země se ocitla v rukou nekompetentních občanů. V následujících letech (1958-1960) zemřelo v ČLR 20-30 milionů lidí v důsledku hladomoru. Bezprostředně poté následovalo deset let kulturní revoluce. Toto období je dnes známo jako deset ztracených let.

Po letech chaosu plného pronásledování elit se situace znova začala uklidňovat, což konečně přineslo zlepšení. Toto období začalo mimo jiné díky tzv. politice otevírání se světu. Výrazné změny přinesla reforma v roce 1986, kdy vešel v platnost nový školský zákon, který mimo jiné zavedl povinnou devítiletou školní docházku. Ta se nově týkala i žen a národnostních menšin, což vedlo k výraznému zvýšení gramotnosti obyvatel. Dodnes však zůstávají v ČLR regiony, kde se devítiletá školní docházka nedokázala zcela prosadit. Jedná se o chudé rolnické regiony západní Číny.

V roce 1993 došlo k modernizaci sylabů na všech středních a základních školách. Reforma sylabů kladla důraz na integrování předmětů a zároveň zvýšila počet volitelných předmětů a jejich rozmanitost. K další reformě došlo v roce 1998, cílem bylo zjednodušení osnov některých předmětů a schvalování nových učebních materiálů. "Diversifikace učebních materiálů umožnila různým regionům a školám výběr materiálů s ohledem na lokální a školní podmínky."⁴ Docházelo také ke slučování oborů, rušení starých a zakládání nových, které lépe vystihovaly potřeby státu. Odborné školy začaly úzce spolupracovat se státními podniky, aby zajistili zaplnění pozic vyžadující speciální kvalifikaci. Velký rozmach zaznamenaly také vysoké školy. To ovšem vedlo k úpadku kvality a k horšímu uplatnění absolventů.

V novém tisíciletí reformace stále pokračuje. Oproti předešlému století už není nejdůležitější šíření vzdělání, ale jeho kvalita. Ještě v roce 1982 byla míra gramotnosti obyvatel kolem 65%, zatímco v roce 2015 dosáhla až na hodnotu 95%.⁵ V tomto ohledu může ČLR slavit velký úspěch. Nadále však zůstává problematické vzdělávání venkova či financování školství, které velkou měrou zatěžuje státní pokladnu. Z toho důvodu ČLR dává v posledních letech čím dál tím větší prostor soukromému školství (pouze vyšší střední a terciární). Neméně důležitou rolí vzdělávacího systému v ČLR stále zůstává šíření komunistické ideologie. V současné době například patří mezi povinné předměty základní i střední školy ideologie a morálka.⁶

⁴https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/cina_bkvs.pdf

⁵<https://www.statista.com/statistics/271336/literacy-in-china/>

⁶https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/cina_bkvs.pdf

3 Struktura vzdělávacího systému

3.1 Struktura vzdělávacího systému (schéma a vazba na ISCED)

Schéma a vazba na ISCED⁷

3.2 Typy středních škol

ČLR má nejrozsáhlejší vzdělávací systém na světě. Tento systém navštěvuje 260 milionů studentů, které vyučuje přes 15 milionů učitelů na více než půl milionu škol.⁸

Povinná školní docházka začíná v šesti letech, kdy děti nastupují do základní školy a trvá devět let. Šest let děti stráví na základní škole. (V některých regionech stále fungují základní školy s pětiletou základní školou, délka základního vzdělávání je pravděpodobně spojena s vyspělostí regionu.) Následují tři roky nižší střední školy, která je též povinná. Dříve existovala přijímací zkouška pro žáky na nižší střední školu, jež žáky rozřadila dle úrovně. Tato zkouška však byla zrušena, aby se zdůraznila povinnost docházky na nižší střední školy. V současné době jsou žáci přidělováni na školy dle svého bydliště.^{9,10} Závěrečná zkouška povinné školní docházky se nazývá zhongkao. Tato zkouška slouží mimo jiné jako přijímací zkouška na vyšší střední školu. (Od roku 1990 je v některých regionech ČLR přijímací zkouška oddělena od závěrečné zkoušky nižší střední školy.¹¹ Vyšší střední školy nejsou povinné a často jsou i zpoplatněny.¹² V malé míře existují i soukromě zřizované vyšší střední školy. Přesto, že tento stupeň vzdělání není povinný, pokračuje v současné době s dalším vzděláváním až 95% studentů. Vyšší střední školy jsou dvou typů: všeobecné - gymnaziální a odborné. Odborné školy se dále dělí na čtyři podtypy dle zaměření: technické, řemeslné, zemědělské a učiliště (vaření, fotografie a vše co nepatří do jiné kategorie).¹³ Většina studentů (kolem 80 %) navštěvuje všeobecně vzdělávací školy.

Středoškolské vzdělávání je zakončeno velmi obtížnou zkouškou gaokao.

3.2.1 Soukromé školy

Výše již bylo zmíněno, že existují soukromé vyšší střední školy. Jedná se čistě o městskou záležitost. Většina soukromých škol má velmi vysoké poplatky, a tak jsou takové školy výsadou bohatých rodin. Soukromé školy nabízejí oproti

⁷<https://gpseducation.oecd.org/Content/MapOfEducationSystem/SHN/SHN2011EN.pdf>

⁸<https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf> str.11

⁹https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_China

¹⁰<https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf>

¹¹https://en.wikipedia.org/wiki/Senior_High_School_Entrance_Examination

¹²<http://en.people.cn/92824/94785/94788/6454886.html>

¹³https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_China

státním školám řadu předmětů, které normálně vyučovány nejsou. Jedná se širší výběr cizích jazyků, programování (to platilo spíše dříve) a podobně. V současné době se situace dále vyvíjí ve prospěch soukromého sektoru. Důvodem je, že se ČLR snaží volným trhem ulevit státnímu rozpočtu tak, že převede vyšší střední vzdělání na soukromý sektor, což je trochu paradoxní vzhledem k centralizované čínské ekonomice.

3.3 Středoškolské zkoušky o osnovy

3.3.1 Zhongkao

Jedná se o přijímací zkoušku na střední školy. Lepší výsledek znamená větší šanci dostat se na ideální střední školu a mnohdy zajistí i stipendium ze strany vyšší střední školy. Například formou snížení poplatků.¹⁴

3.3.2 Gaokao

Zkouška gaokao (velká zkouška - mandarínsky) je přijímací zkouškou na vysoké školy. V ČLR má naprosto výsostné postavení mezi všemi středoškolskými zkouškami. Dá se říct, že střední škola připravuje studenty pouze na tuto zkoušku. Společností je vnímána jako nejdůležitější událost v životě mladého člověka. Její výsledek rozhodne o budoucím akademickém i společenském životě studentů.

Gaokao existuje stále v několika různých variantách, z nichž je nejběžnější takzvaný systém "3+X", který je jednoznačně nejrozšířenější. Číslo tři zde označuje počet povinných předmětů, jmenovitě: čínština, matematika a cizí jazyk. Písmeno X představuje volbu budoucího zaměření a sice humanitní či přírodovědnou větev. Humanitní volba zahrnuje politiku, dějiny a geografii zatímco přírodovědné zaměření zahrnuje biologii, chemii a fyziku. Ostatní systémy gaokao se od systému "3+X" příliš neliší. Za zmínku stojí například forma zkoušky v Shangahii, kde funguje systém "3+1". Ten studentům neumožňuje žádnou volbu. Povinné předměty zůstávají stejné, navíc každý musí složit souhrnnou zkoušku z politiky, dějin, geografie, fyziky, chemie a biologie.¹⁵

Od roku 2001 nejsou v platnosti žádná omezení na věk, počet účastí a podobně. Jsou lidé kteří tuto zkoušku skládají dokud se nedostanou na vysněnou univerzitu. V období skládání gaokao roste počet sebevražd mladých lidí. Z této korelace se můžeme jenom domnívat, jak moc je pro společnost úspěch u gaokao důležitý.

¹⁴<https://www.chinaeducation.info/standardised-tests/k12-tests/zhong-kao-examination.html>

¹⁵https://theses.cz/id/bi6ncb/BP_Lutka.pdf

Tradičně se tato velmi náročná zkouška skládá 7. a 8. června. Začíná se čínštinou, která trvá od 9:00-11:30, odpoledne se pokračuje matematikou od 15:00-17:00. Další den se obdobně testuje cizí jazyk a volitelný souhrnný test.

Povinné zkoušky jsou hodnoceny po 150 bodech, zatímco souhrnná zkouška je obvykle hodnocena 100 body za každý předmět. (Některé provincie například udělují 110 bodů za fyziku a pouze 90 bodů za biologii.) Maximální možné skóre je 750 bodů.¹⁶ Testy jsou tvořeny především otázkami formou "multiple choice" nebo vyžadují krátkou psanou odpověď.

4 Mezinárodní srovnání

Jak si Čína stojí v porovnání se zbytkem světa a co za tím stojí? Pokusím se ve stručnosti na tyto otázky odpovědět.

Čína si v mezinárodním srovnání vede velmi dobře. Například podle PISA testování dopadla nejlépe z celého světa.¹⁷ Tyto výsledky pravděpodobně reprezentují pouze bohatší část Číny, ale i přes to je to velký úspěch.¹⁸ Nabízí se otázka, jestli jsou edukační metody v Číně tak dobré nebo zda existují další faktory, které testování PISA (i ostatní srovnávací testy) ovlivňují.

Dle mého názoru jedním z nejpodstatnějších faktorů je soutěživá nálada mezi střední třídou čínské společnosti. Studenti středních škol tráví ve škole často celý den, víkendy a volný čas pak mají vyplněny další výukou. Samotná edukace je stále cílena na memorování a dril, což nahrává hodnocení formou testu.

5 Závěr

Je velmi těžké hodnotit školský systém ČLR, neboť je nám tato země vzdálena jak státním zřízením, tak smýšlením společnosti. To se týká morálky, trávení volného času, ale třeba i komunikace. Za posledních padesát let udělala Čína obrovský pokrok. Zaznamenala úspěchy na poli šíření vzdělání, ale i jeho z kvalitnění. Otázkou zůstává, jestli bude stejný způsob výuky nejlepší variantou i pro jednadvacáté století.

6 Zdroje:

1. https://theses.cz/id/bi6ncb/BP_Lutka.pdf

2. <https://theses.cz/id/8l4n6f/1666104>

¹⁶https://theses.cz/id/bi6ncb/BP_Lutka.pdf

¹⁷<https://www.oecd.org/pisa/PISA>

¹⁸<https://thepienews.com/news/chinas-pisa-not-representative-say-experts/>

3. https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/cina_dbkvs.pdf
4. FAIRBANK, J. K.: Dějiny Číny. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007
5. <https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf>

Méně významné zdroje jsou zmíněny pouze pod čarou.